

MÁTYÁS GYŐZŐ (1954) Budapest

MÁTYÁS GYŐZŐ

Múltvallatás

Ez a szerelem örökké fog tartani!

És még az sem kajlítja majd el (ez valamiért kedvelt szavuk lett), hogy, úgymond, meggondolatlanul befogták a házasság jármába. Ők a házasságot nem kalodának, kényszerzubbonynak, gúzsnek tekintették, hanem szövetségnek, vagy még inkább játéknak. Hitük szerint a házasságra leselkedő veszélyek: a mindennapi rutin, az idegesítő teendők miatti bosszúság, a kapcsolat izgalmát olykor kivédhetetlenül támadó unalom még csak kikezdeni sem lesznek képesek a szerelmük erejét. Mert ők ezeken kifognak, mint három testőr (csak most ketten vannak) a bíboroson. Pedig tudták, hogy ismerőseik is elég lesújtó véleménnyel vannak a házasság intézményéről. „A házasságkötő terem homlokzatára kiírnám iránymutatásként, hogy ki itt belépsz, hagyj fel a szerelemmel!”, mondta egyik barátjuk, persze bicsaklik kicsit a bon mot, de nem a lényegre illetően, tette hozzá.

Ők lesznek a kivételek, vallotta szent meggyőződéssel Bianka és Donát.

Megpróbálta őket a szűkösség, de nem engedték, hogy belemarjon a boldogságukba.

Persze ez az ellenállás nem volt egyszerű egy olyan pár esetében, melynek egyik tagja gyógytornász volt a pálya elején (és ezzel nőként ő képviselte a stabilitást), míg a másikuk azt írhatta volna egy képzeletbeli űrlap foglalkozás rovatába, hogy folyamatos újratervezés alatt.

Élete nagy szerelme mellett Donátnak volt egy szeretője is, de Bianka nem volt féltékeny, mert hogyan lehetne az ember a filmekre. Donát élt-halt a moziért, jó ideig tékásként dolgozott azért, hogy a nap számottevőbb felében filmekkel flörtöljön, filmekről beszélhessen, sőt, tulajdonképpen kicsit átköltözzön a mozi világába. De hát „video killed the radiostar”, az internet meg kíméletlenül lerombolta a tékát. Innentől kezdve maradt a film iránti szeretet, ugyanakkor Donát nyugodtan moroghatta volna együtt az URH-val: „Rémes hely, Bérelj fel! Munka nélkül vagyok, Megbízatsz bármivel.” Bármivel talán nem, de értelmiségi segédmunkával igen. Alkalmi írások filmes oldalakra, blogokra, kirándulás a televízióba gyártási mindenek, sporttudósítás (a hálóba továbbította a pettyest, javították ki amúgy viszonylag szellemes megoldásait), kísérletezés marketing script writinggal, ami jött. És természetesen a filmklub. Ami inkább volt hobbi, mint foglalkozás, mert alig fizettek érte („ha én veszem a DVD-t, már mínuszban vagyok”), de hát úgy vélte az örök közhelety tupírozva: amit az ember szeret, azt ingyen is csinálja. (Nem tudta vagy nem érdekelte, hogy az élet császárainál fordítva van. Nekik fizetnek, sokat, és nem kell érte csinálniuk semmit.) Mostanában, ahogy fogalmazott, moráltörténeti mélyfúrást végzett, azaz a történelmi önvizsgálat filmjeit vetítette, főként a múlt század hatvanas éveinek alkotásait használva. A maga számára is új volt ez az irány, korábban nem különösebben akart megmerítkezni a régi időkben. Persze tudta ő is, hogy mélységes mély a múltnak kútja, de ő inkább önfeledten fürdött a jelen vizében. A haverjai ugratták, hogy minek ilyen poros dolgokkal vacakolni, ahelyett hogy rendes vámpírfilmkurzust tartana, vagy egy újabb thrillerválogatást. Donát nem keresett pontos magyarázatot, de úgy sejtette, az, hogy foglalkoztatni kezdte a honnan jövőnk kérdése, ösz-

szefüggésben lehet azzal, hogy sokasodtak a maga mögött hagyott évek. A haverjai röhögtek, megveregették a vállát, „ha képregényfilm lesz, majd jövőnk”. De tulajdonképpen tisztelték Donátot a hóbortjáért. Rengeteg filmet megnézett a válogatáshoz, szakirodalmat olvasott, készült.

Meglepően sokan látogatták a vetítéseket. Donátnak voltak kedvenc részei, és ezekkel, mint tanárba oltott színész, igyekezett ámulatba ejteni a hallgatóságot. A *Szegénylegények* esetében például a Veszelka-motívumot mint üldöző és üldözött felcserélhetőségének metaforáját taglalta az intonációval játszva. Az igazi trükk, amivel elkápráztatta a hallgatóságot, az *Álmodozások* korából Éva és Jancsi dialógusa volt. A filmben a megismerkedésük utáni téli séta alkalmával azt mondja Jancsi: „Ilyenkor otthon hóembert építettünk, meg ettük a havat.” Mire Éva: „Érdekes, apám is mondta. Koncentrációs táborban volt, ott víz helyett ették.” Jancsi: „Hol?” Éva: „Auschwitzban.” Jancsi: „Ja, apámék is ették a Donnát.”

Donát újrajátszotta a filmrészletet, és a drámai hatáskeltés eszközeit bőven alkalmazva rámutatott: lám, így lehet a múlt nagy traumáit feldolgozni. A sebek elszenvedőit követő nemzedék már megbékél, és túllép a múlt árnyai. Tudta ő is: kicsit sok a verbális teatralitásból, de hatásos.

Azért is szerette az *Álmodozások* korának ezt a részét, mert képzeletében lehántotta róla a politikai burkot, és csak a hosszú szerelemsétát látta maga előtt; pontosan így sétáltak megismerkedésük után Biankával a fehér városban, ami olyan volt, mintha óriási szifonból fújták volna be vastagon tejszínhabbal. Szinte azonnal úgy hitte: rátalált élete párjára. Milyen csoda, hogy az ember az ilyesmit majdnem bizonyosan megérzi. Az életöszön része lenne? Donát nem számított trófeagyűjtőnek, de volt már néhány kapcsolata, valahogy úgy tekintett ezekre, mintha két halat bedobnának az akváriumba, azok egymás mellé verődnek, együtt úsznak kis ideig, aztán másfelé veszik útjukat. De most ezzel a lánnyal olyan lesz, mintha egy cserépbe ültetnék mindkettejüket, és csak együtt lehetne kiszakítani onnan őket. „De miért gondolkodom biológiai hasonlatokban, amikor pont bioszból majdnem megbuktam a gimiben?”

Biankával minden jó volt. Még veszekedni is. Egyszer-kétszer fordult elő, a végén harsányan kinevették önmagukat.

Bianka remek gyógytornász volt. Még élt benne a szakmai telhetetlenség. Nem létezett olyan új eljárás, amit ne akart volna megismerni, minden továbbképzésen részt vett. A betegek imádták, mert kiszabadította a fogságba esett idegeket, segített lazítani a csomóba rándult izmokat.

A saját lelke csomóit viszont nem tudta szétmorzsolni.

Bianka néha – a külső szemlélő számára zavarba ejtően – remegni kezdett, a szeme elhomályosult, úgy tűnt, mintha rövid időre kikapcsolna ebből a világból. A terápián arra jutottak, hogy valami régi trauma lehet az ok. Ja, persze, meg a lélekvándorlás, gúnyolódott a racionálisabb magyarázatra számító Donát, és azt tanácsolta Biankának, hagyja ott a „sarlatánt”. Te, ez talán még csapolt denevérvérbe (ezen röhögtek: vérvér) áztatott, porított kígyófarokkal is hókuszpókuszol. Ódzkodtak attól, hogy más is erre az útra terelje Biankát, épp elég volt, hogy az anyja erre cibálja. A nagymama sorsára célzóva. A rohamok nem voltak sűrűek, Bianka megtanult együtt élni velük. Nyilvános helyen szinte soha nem jött rá a rosszullet.

A nagymama, nos, őt alaposan megverte a történelem, így tartotta a családi legendárium. Azt a verést szó szerint is kellett érteni, egy vállatütést keze által esett meg a horror éveiben. A háború előtt tehetős volt a család, kis szálloda a nevükön, estebéd szigorúan a Zsolnaiból, Operapáholy, az összejöveteleken aszpickolt jólét és marinírozott ízlés, aztán a szokásos konfiskálás, mellé egy kis kémkedési vád (szálloda?! Konspiráció az ellenséggel: treffen

wir in dem Kapelle am Abend), a többi, ahogy az irracionalitás tébolya megkívánta. A keresztény felső középosztály és az ötvenes évek találkozása a történelem boncasztalán.

Bianka későig vezényelt a tornateremben, túlórákat vállalt, Donát pedig a sportlapajkodás mellett beugrott a tévéhez számlás segédszerkesztőnek, egy barátja sűrített ott, valami műltfaggató műsor körvonalai sejlettek fel, ehhez kellett Donátnak filmes bűvárlásokat végeznie. Plusz pénzért, ami ezúttal a legvonzóbb volt a vállalkozásban. Intenzíven spóroltak, hogy végre eljussanak abba a „szarfészekbe”, ahogy Colin Farrell, alias Ray, Brendan Gleeson (Ken) asszisztálásával híressé tette Bruges-t, a világ egyik legmesésebb kisvárosát. Donát nyolcszor látta Martin McDonagh filmjét, Bianka csak ötször, de hát ő nem filmes, csak rajongó. Mármint Bruges rajongója. Ülni, szemmel habzsolva a látványt, a Harangtoronnyal szemben egy kávézóban a főtéren, barangolni az elvarázsolt utcákon, mintha időgépen utaznál vissza a középkorba, ámulni a Miasszonyunk-templomban, a Szent Jakab-katedrálisban, ringani a csónakban a Beginaudvar előtti hídnál a csatornán – nincs ennél hívogatóbb álom.

Már nem sok idő volt az indulásig.

Talán ha Bianka nincs otthon aznap, másként alakulnak a dolgok. Na és mi lett volna, hazudott volna neki? – kérdezte magától Donát. Hiszen így is azt tette.

Az ajtóban álló asszonyt először nem ismerte meg, azt hitte, koldulni jött. Később elszégyellte magát a feltételezés miatt, utálta a saját előítéleteit. De hamar helyrebillent a memóriája, hiszen ő fogadta fel az asszonyt „odaátról”, hogy az utolsó időkben ápolja a nagyapját. Nem is annyira ápolásról, mint inkább segítségéről volt szó, mert az öreg még mindig képes volt például önállóan enni, de már éppen csak csoszogott, a mellékhelységbe is csak kínos torúrával tudott eleveckélni.

Az asszony egy erősebb vászonból készült, bevásárlásnál használatos szatyrot lógatott maga mellett. Azt mondta, a nagyapja a maga zavaros, öszszevissza beszédjével azt akarta, hogy ő, mármint a nő semmisítse meg ezeket a könyveket, fel kellett értük túrni a szekrényt, ahol egy beépített fahibban voltak, „tüzelni, tüzelni”, mindig ezt ismételte az öreg, meg azt „naty fontos”, de ő, az asszony, nem tudta eldönteni, mire érti, a könyvekre vagy az égetésre, és ő nem is érezte magát felhatalmazva erre, úgyhogy elhozta ide az unokának a könyveket, döntse el ő, mit akar velük. Azzal Donát kezébe nyomta a csomagot, sarkon fordult és elment.

Fél füllel Bianka is hallotta a dialógust. Donát tulajdonképpen soha nem tudott szabadulni az érzéstől, hogy akkor romlott el valami végzetesen, amikor az asszonnal esetlenül toporogtak a küszöb két oldalán. Sőt, néha még olyan obskúrus gondolatok is megfordultak a fejében, hogy a jövevény – pedig az asszonyban az égvilágon semmi boszorkányos nem volt – megátkozta őt és Biankát.

Donát belenézett a szatyorba, három határidőnapló volt benne, különböző színű borítókkal, látszott, hogy más-más időkből származnak. Az íróasztala sarkán polcolta őket egymásra, a legfelsőbe futólag belepillantott: nem érte meglepetés. „Az önkiszolgáló étteremben zöldbabfőzelék fasírttal. Csomókban állt benne a rántás”, olvasta Donát az 1982. március 12-i bejegyzést.

Amikor kibányászta a szatyorból a naplókat, feltételezte, hogy erre kell számítnia. A meglepetés maga a felfedezés volt, hogy a nagyapja naplót vezetett. Ugyan mi feljegyezni valójában lehetett egy vállalati jogásznak? Csak nem derül majd ki a naplóból, hogy egy ferencvárosi (ott élt a nagyapja) Casanova, sőt Kékszakáll lett volna? Aztán Donát megbánta ezt a cinizmust. Ugyan, honnan veszi a bátorságot, hogy a magáéhoz mérten jelentéktelennek ítélje a mások életét?

Azt hitte, jól ismerte a nagyapját, már amennyire ez az öreg esetében egyáltalán lehetséges volt. Zárkózott, kimért ember volt, ám Donát közelében mintha kicsit feloldódott volna. Örömet lelt abban, ha az unokájával lehetett. Donát tinédzser korában gondolt is arra, hogy az öreg mintha azt, amit emberi kapcsolatnak lehet nevezni, kifejezetten neki tartogatta volna. Mások számára szinte megközelíthetetlen volt. A saját fiával is alig beszélt. Donát egyszer-kétszer megkérdezte mindkettőjüket, miért ez a rideg távolságtartás, de nem kapott választ. Talán szeretetnek nem mondaná azt, ami a nagyapja és közte volt, de szoros viszonynak igen. Így visszatekintve a kellemes emlékek polcán látta az állatkerti lámaetetést, a lángosmajszolást nyaraláskor, vagy éppen azt, hogy az öregtől tanult meg csúddal csavarni, ami nem egyszerű művelet, és elismeréseket zsebelt be érte az osztálytársaktól.

Nagyapja vállalati jogász volt pár szocialista nagyvállalatnál (csak ma-napság jutott Donát eszébe: „jogász a jogtalanság korában”), aztán kordedvezményes nyugdíj. Donát feljárt hozzá, idősebb korára az öreg megkedvelte a sakkot („azt ne hidd, hogy Kádár miatt”). Soha nem titkolta, hogy a régi rendszer híve, de erről az unokájával szinte alig beszélt, ha mégis, akkor is csak a „régén jobb volt” közhelyét morrantotta oda.

A temetésre csupán egy-két, Donát számára ismeretlen ember jött el, de hát hosszú kort élt meg az öreg, a kortársak helyett az idő rította le kegyeletét az urnánál.

Donát az utazás lázában el is feledkezett a naplóról, amúgy sem „tom-bolt benne a vágy”, hogy elmélyüljön az érdektelennek tűnő bejegyzések tanulmányozásában.

Bruges fantasztikus volt. A kirándulócsónak természetesen hosszan ringott a Relais Bourgondish Cruyce Hotellel szemben a csatornán. Szinte látták maguk előtt a Colin Farrel játszta Rayt, ahogy emeli a korsóját, miközben arra gondol: Bruges talán nem is az a „szarfészek”. De ez már azok után van, hogy találkozott Chloéval.

Átvonatoztak Gentbe is, a Szent Bávó-katedrálisban megrendülten csodálták a genti szárnyasoltárt, és egymástól függetlenül úgy érezték, egy sóhajtásnyi időre mintha megérintette volna őket a transzcendencia misztériuma.

Hazatérve gyorsan belevesztek a mindennapi teendőkbe, Bianka sűrítette a „második műszakot”, kézzől kézre adták a páciensek, akikhez házhoz ment. Donátnak célprémiumot tűztek ki a tévében, ha rég elásott dokumentumokat tud kihantolni. Napokig eszébe sem jutottak a nagyapa naplói, mígnem egyszer este sör melletti időtöltésként rászánta magát, hogy sorra vegye őket, és megállapítsa, mikor kezdődnek, milyen időszakot ölelnek fel a bejegyzések.

A társadalom ellenségeivel szemben indokolt a legkeményebb bánásmód. Minden eszköz megengedett. Az alkalmazott eljárások és módszerek szigorúságát a régi rend tagjainak elvetemültsége igazolja. Kíméletlenül meg kell semmisítenünk az osztályellenséget, ha véglegesen meg akarjuk szilárdítani az új rendet. Semmilyen gyengeség, ellágyulás nem engedhető meg.

Uramisten, mi ez? Donát nem akart hinni a szemének. Letette a naplót, járkált a szobában, cikáztak a gondolatai minden irány nélkül.

Nem ellenzem a testi fenyítést, vagy ahogy a civilek szakszerűtlenül hívják: a kínzást, gyakran alkalmazom én is. De mindeneelőtt a hasznosságát kell szem előtt tartanunk. A gúzsba kötést vagy a hozzá hasonló kurtavasat kitűnő, célravezető módszernek tartom. V.-ben egy női fogolynak a nemi szervé-

be toltak fel egy üveget, és ott összeroppantották. Ez nem hatékony módszer. Az öncélú kegyetlenkedést nem pártolom.

Donát gyomrát mintha présbe fogták volna, az érfalain érezte a rettegés lüktetését: most már pontosan tudta, mi az, amit lát. A dátum nem volt teljes a bejegyzés fölött. Csak annyi állt ott, hogy 195...

Hirtelen azt kezdte találgatni, vajon az ő apja, az öreg fia tudhatott-e erről. Ismerhette ezt a szörnyű titkot? Ezért volt olyan hűvös a viszonyuk? De hát nem lehet már megkérdezni őt, a mérnök urat rég elvitte a mája. Inni is ezért ivott volna? Ekként az öreg a fia életébe is „beletenyertelt” volna? Az unalmas életet élő szótlan jogász. A jovialis, rezervált nagyapa. De hogy ezt a borzalmat így titokban lehetett tartani? Vallatótiszt, ugyan már, kiröhögte volna, aki mondja.

Úgy szemezett a könyvekkel, mintha szuggerálni akarná őket, legalábbis kettőt, hogy váljanak kámforrá, vagy legalább a bejegyzések hussanjanak a semmibe. De a naplók ott feküdtek teljes valójukban előtte, és nem tudta megállni, hogy értük nyúljon.

A kezelés után felmosattam a vádlottat, miután magához tért, újra áramot vezettem a heréibe. Megint elájult. Még mindig nem írta alá a vallomását. Megmondtam neki, fejbe lövöm helyben, ha kell, úgyhogy jobban teszi, ha aláírja. Akkor talán megtarthatja a vacak életét. Tudom, hogy áruló, a nép ellensége, és előbb-utóbb be fogja ismerni. Hogy gyűlölöm ezeket!

Donát csak nézett maga elé, szeretett volna most semmivé lenni. Ki tudja, hanyadik érzéke azt súgta, ezeket a könyveket el kell rejténie, ezek a naplók nem kerülhetnek Bianka kezeibe. Hányszor, de hányszor hallotta, hogy ezeknek a pribékeknek még a kerékbetörés is irgalmas bánásmód lenne. És az egész rendszerváltás elmehet a búsba, mert még ezeket se lehetett megbüntetni. Donát csendben maradt, ha ilyesmi családi ebédeknél szóba került. Olyankor némi averziót is érzett, ahogy a felesége és főként Edit néni, Bianka anyja a gyűlölet szerelvényein visszautaznak a történelem temetőjébe, a múlt kísértetei közé. Neki ehhez nincs köze. És most... Persze, értette a motivációt, hiszen annyiszor hallgatta végig a tragédia elbeszélését, hogy miként kínozták a nagymamát, Tápay Borbálát a börtönben, és milyen szörnyű vége lett a történetnek. Persze, hogy Edit nénit fűtötte az engesztelhetetlen harag. „Megbocsátás, na, azt a szót töröltem a szótárból. Ezek ugyanazok!” És minden erejével azon volt, hogy a lányát szövetségesévé tegye a múlt árnyaival való tusakodásban. Bianka azonban elég önálló személyiség volt ahhoz, hogy ne az anyja szemével lásson. Gyűlölte a múlt bűneit és bűnöseit, de azt szokta mondani: nem lehet számon kérni az apák bűneit az utódokon. És a nagyapákét? Persze, hogy ez jutott Donát eszébe most, hogy neki is szembe kell néznie a maga fantomjával.

De mit tegyen? Semmisítse meg a naplókat? Nem, azt nem. Ő is szeretné végigolvasni ezt a szörnyvallomást, hátha ez a memoár megértet valamit abból, hogyan szegődhettek emberek a Gonosz szolgálatába. Ennek a horrorának a főszereplője mégiscsak a saját nagyapja. Az ő vére. Ebbe beleborzongott. Abba, hogy most ezt a mondatot képes volt komolyan elgondolni. Korábban ennél bornírtabb ostobaságot elképzelni se tudott. És most mégis számot kell vetnie azzal, hogy egy ávós Frankenstein az őse. Még mindig nem tudta felfogni. A nagyapja kezére gondolt, ahogy az övét markolja határozottan, fájdalomat mégsem okozva, nehogy az úttestre szaladjon, vagy arra, ahogy végigsimít Donát arcán. És ezzel a kézzel fogakat vert ki, puffadtra pofozta a „nép ellenségeinek” arcát.

De hová rejtse a „bűnjeleket”? Barátaikhoz nem viheti, ismeri őket, naná, hogy beletunkolnának, mint egy Facebook-posztba. Privátszféra manapság? Nem gondolta volna, hogy azért vágyik majd állandó munkahelyre, hogy legyen egy lakatosható íróasztala. De nincs. Elzárta a szekrénybe a naplót, remélve, hogy Biankának nem lesz ott keresnivalója. Tévedett. Egy ilyen szellősen bútorozott albérletben nincs önálló felségterület. Később nem is értette magát, hogyan gondolhatta, hogy nem fog feltűnni a csukott szekrény.

Donát lázasan igyekezett valami nyomra bukkanni. Most már a figyelmét mindenestől lekötötte a nagypapa, a fekete farkas (van ilyen egyáltalán?, tűnődött Donát) története, és mindenképpen szeretett volna konkrétumokat megtudni. Hol szolgált, mettől meddig, mi volt a rangja, beosztása. A naplók nem igazítottak el.

Pár támpont fellelhető volt, de bizonyossághoz nem vezettek. „Elrendeltem a vádolt vizes cellába zárását a mínusz háromban.” Melyik börtönben lehetett a vizes cella az alagsor mínusz harmadik szintjén? A szöveg utalásai alapján kívánta rekonstruálni az időpontokat, a felemlített események nyomába eredve próbálta azonosítani a történéseket. Tudta, hogy egyedül nem sokra megy. Kapóra jött a televíziós megbízás, a kollégák révén próbált kapcsolatba kerülni a készülő műsor szakértőivel. Azokkal, akik éppen a korszakot kutatták.

Úgy viselkedett, mint valami megkergült Jekyll és Hyde. Napközben megőrjített mindenkit a kérdéseivel, úgy tűnt, mintha valami jó kis drog helyett rákattant volna az ötvenes évekre. Este otthon viszont szokatlan némaság vett rajta erőt, egy szót sem szólt az új munkájáról, fejvesztve kapcsolt át, ha a tévében véletlenül valami történelmi filmet adtak. Már a *Megáll az idő* is tiltás alá esett („tessék, cenzor lett belőlem”), az is '56-tal kezdődik.

Aztán egyszer csak hirtelen végtelen fáradtság ereszkedett rá, ingerültség követte. Ugyan miért érez valami homályos, megmagyarázhatatlan bűntudatot? Mi köze ehhez a szörnyeteghez, azon kívül, hogy a nevük azonos? Ez nem az ő nagyapja, akit ismert.

Bianka félig bosszúsan, félig tréfásan mordult rá, hogy minek zárja azt a nyavalyás szekrényt, csak nem a szeretője leveleit dugdossa ott? Donát olyan látható zavarba jött, hogy a szóra alig érdemes összekoccanás vége természetesen bizalomteszt lett.

Ki kellett nyitnia a szekrényt, Bianka azonnal meglátta a naplót, amelyekről időközben ő is megfeledkezett. Van bennük bármi érdekes, kérdezte alig odafigyelve, miközben a szekrényben turkált valami régen használaton kívül lévő holmi után. Ő, semmi, csak jelentések a zöldbabfőzelék-frontról.

„El akartad titkolni?”

Donát később nem is tudta felidézni, miért volt sikertelen az elterelő hadművelet, csak azt látta maga előtt, ahogy Bianka ott áll végül a szoba közepén, kezében a naplóval, és elfehéredő arccal olvassa.

„Zöldbabfőzelék, mi? Be akartál csapni.” Nem volt harag a hangjában. Csak csalódottság. Donát ösztönösen azt akarta mondani, hogy védeni akarta magukat, de azonnal érezte, ez mennyire hamisan csengene.

A kapcsolatuk megrendíthetetlennek látszó alapja a kölcsönös bizalom volt. És ez a titkolózás merénylet volt. Vagy legalábbis értelmezhető volt annak is. Pedig Donát valóban csak meg akarta kímélni magukat a... mitől is? A szembenézéstől?

Végül belekezdett volna egy szűkítő mondatba, Bianka azonban ingerült, levegőbe kaszáló kézmozdulattal belefojtotta a szót. „Most ne!”

Donát látta, hogy Bianka tagjaiban motozni kezd a már rég nem látott remegés. Felkapta az egyik naplót, és kiviharzott a konyhába. Magára zárta az ajtót. Donát nem mert szólani. Lassan felvette a másik kötetet, és olvasta. Fojtogatta az undor.

Javaslatomra az őrizetést karcserba csuktuk.

Nem érdekel, hogy elkövették-e, amit be kell vallaniuk. Ezek a régi uralkodó osztály tagjai. Már a létükkel is bűnösök. Meg kell tanulniuk, hogy vége az ő világuknak. Vagy alávetik magukat a munkáshatalomnak, vagy megsemmisítjük őket. Az a női fogoly is, amikor behozták, a nézésén látszott, mennyire megvet minket. A burzsuj ribanc. Azóta kapott jeges vizes kezelést, áramozást, és már nem olyan büszke. De a vallatás nem lehet öncélú. Nem megnyomorítani kell őket, hanem megtörni. A lelküket.

Másnap Bianka magához vette ezt a kötetet is.

A következő napokban aztán Bianka egyre későbbben járt haza, ha otthon volt, amennyire a kis lakásban ez lehetséges volt, kerülte Donátot. Alig beszéltek, Bianka cetliket hagyott a bejárat mellé szögezett parafatáblán, ez korábban nem volt szokása. „Olld meg a vasárnapi ebédet, dolgom van.” A vasárnapi ebéd rituálé. Bianka nem volt a szakácsművészet hercegnője, de nem is ez volt a lényeg. Hanem az együttlét, az összetartozást, a kapcsolatot megerősítő miniünnep. És most eltűnik egy motívum a közösen festett oltárképről.

Donát úgy érezte magát, mint aki körül folyamatosan fogy a levegő. Próbált további nyomokra bukkanni a nagypapa múltjából, de már nem a hol vagy a mikor érdekelt, hanem a miért. Igen, hitt az eszmében, a proletár izében. Na de akkor is, hogy vallatótisztnek állni?

Egyik este megpillantotta az asztalon az egymáson átbuszkázó naplókát, és szinte maga előtt látta az undort Bianka arcán, ahogy odahajította őket.

„Büntetni akarsz valamiért, amiről nem tehetek?”

Donát nem bírta tovább a vádló csendet, a konok hallgatást.

„Nem büntetlek, csak nem értem, hogyan lehettél képes arra, hogy ezt eltitkold. Hogy dugdosd a naplókát.”

„Nem akartam, hogy ebből konfliktus legyen.”

„Hát nem arról volt szó, hogy mi bármit meg tudunk beszélni? Ennyire nem bízol bennünk? Bennem?”

Donát úgy érezte, mintha gipszkását kellett volna nyelnie. Nem válaszolt.

Bianka anyjának soros szombat délutáni teájára voltak hivatalosak. Már az ajtóban Edit néni viszolygást és megvetést hordozó tekintete fogadta. Asztalhoz ültek, Edit néni szinte csak a lányához beszélt, s ami korábban nem fordult elő, nem nyúlt Donát csészéjéért. Később Donát azon tűnődött, micsoda összhang lehet köztük, ő nem is észlelte, Edit néni mikor jelezte a lányának: övé a kínálás terhe. Kis ideig még feszengtek, Donát úgy tett, mint aki hirtelen kap észbe, hogy fontos teendőjéről majdnem megfeledkezett. Belekortyolt a teába, amelyben a keserűség filtere ázott, majd gyorsan távozott.

„Mit vársz tőle, az anyja gyilkosának unokáját kínálgassa finom Lipton blenddel?”

„Nem ő ölte meg a nagyanyádat.”

„Szóval már véded is?”

„Nem védem, gazember volt. De nem ő ölte meg a nagymamádat.”

„Ja, a nagymama biztos kifejezetten élvezte a vizes cellát, a körömlétpést, sőt könyörgött a »kezelésekért«. Ez a szakszó, nem? Olvastad te is?”

Donát tudta, hogy nincs értelme tovább feszíteni ezt a... mit is, mert ez nem dialógus volt. Csak ne az legyen, hogy majd beszélgetni sem tudnak már.

Edit néni, Bianka anyja kicsit zavart teremtés volt, csoda lett volna, ha nem így van. Rokonoknál, ismerősöknél hányódva felnőni. Az anyja, Tápay Borbála évekig börtönben, aztán szabadulása után feladta a küzdelmet, és itthagya a kislányát, Editet egyedül az élet nevű kiszámíthatatlan gardedámra bízva. Edit apja, a báró, a nagymama férje, amíg a felesége a fogházban volt, beköltözött a szerelem börtönébe egy másik nővel. Az '56 utáni zűrzavarban „kitántorgott”

Amerikába. Tápay Borbála a börtön után sohasem talált magára. Maradandó károsodás a testi kínok következtében, egyik fülére nem hallott, a rettentő megaláztatás, a személyisége szétfűzése miatt erőt vett rajta a súlyos depresszió. 1963-ban vetett véget az életének. Éppen az amnesztia évében.

Donát kínlódott attól, hogy Biankával hirtelen olyan esős-borongóssá vált a viszonyuk. Amibe a legváratlanabb pillanatban belecsapott a villám. A tévében valami biztosítási hirdetés ment, mosolygós nagypapa kézen fogja az unokát, ott ragyog a biztos jövő a szemekben, szoft giccs.

A szobán éppen átcikkanó Bianka odavetette: „A jóságos nagypapi. A tiéd is ilyen volt, ugye?”

Donát nem is kapcsolt azonnal, csak másodpercek után eszmélt rá, hogy ezt a tüskét fájdalmas lesz kihúzni.

„Tagadjam meg azt is, hogy gyerekként kedveltem? Talán amikor megfogta a kezem, éreznem kellett volna, hogy az a kéz valamikor csontokat tört?” – kérdezte szándékoltan színháziasan. „Nekem a nagypapám volt, nem egy vattatószt.”

„Nekem pedig engedj meg, hogy úgy gondoljak rá, mint rohadt ávós pri-békre, aki szakmányban verte a foglyokat. Tudod, hogy a nagyanyám fél fülére süket volt, amíg élt?”

„De mit tehettek én erről?”

„Nem mondtam, hogy tehetsz. De akkor is a te családod.”

Ez a mondat belehasított Donátba. Nem a metsző és igazságtalan vád miatt. Vagy nem csak azért. Saját magukra sohasem így gondolt családként. Az anyjának, akit évek óta nem látott, fia volt, ahogy az apjának is, akivel elég semmilyen kapcsolata volt, a nagypapjának meg unokája, de nem voltak abban az értelemben család, ahogy – mint ez most világossá vált előtte – ezt a kifejezést a Tápayak (dacosan viselték az anyai ág nevét) önmagukra, az öngyilkos nagymamára, a lassan elboruló elméjű anyára, az olykor lidércekkel küzdő Biankára értik. Nem talált ebben semmi irigylésre méltót, de megértette, hogy létezik egy alig megfogható, igazán nem is nevesíthető valami, ami talán elválasztja őket Biankával.

Donát nem vetette rá magát a visszkapott naplókra. Már nem akarta szörnyülködve kínozni magát velük. Legalábbis nem a brutalitás krónikájával. Majd később, egyszer. Éppen elég volt ennyi is. Végigfutott viszont az utolsó kötetben, ahol ritkult a bejegyzések közötti idő, eltelt egy év is anélkül, hogy a nagypapa egy sort leírt volna. Semleges, tárgyyszerű megjegyzések követték egymást: „különlegesen hideg nap ebben a hónapban” vagy kritikus dohogások: „A televízióban lassan a cicavízió az egyetlen nézhető műsor.” Donát arra volt kíváncsi, talál-e bármiféle reflexiót a későbbi években a korábban történetekre vonatkozóan. Mit gondolt a nagypapa jóval később a korábbi énjéről? Ha gondolt valamit. A napló a nyolcvanas évek közepén megszakadt. A hetvenes években egy bejegyzést fedezett fel. A *tanú* című film provokálta ki. Lakonikus mondat volt: „Csak röhögjétek!” Egy másik utalást a nyolcvanas évek legelején keletkezettek között talált a szamizdat kiadványok kapcsán. Donátnak utána kellett néznie, mik is voltak ezek. A szamizdat tanulmány, a nagypapa reflexiójából kikövetkeztethetően, az ötvenes évek törvénytelenégeit taglalhatta.

Igen, voltak törvénytelenések. Valószínűleg a módszereink egy része is elítélendő. Nem vitatom. De mindent a szocializmus megszilárdításáért tettünk. A néphatalom megőrzéséért. Ha mi nem lettünk volna, a restauráció elsöpri az új rendet. Most meg ez a gulyáskommunizmus. Hát, ez el fog főni.

Ennyi volt.

Az otthoni fagy alig oldódott, jószereivel technikai instrukciókra szorítkoztak („hozz wc-tisztítót”), nem bosszankodtak együtt a tévébeli tehetségkutató

dilettánsain, a mozi eszükbe se jutott, pedig azelőtt sűrűn jártak. Ha beszéltek is, Donát igyekezett érzéstelenítőt mellékelni a szavaihoz. Kínjában már röhögött magán, hogy nem merete azt mondani Biankának: fogászati kezelésre megy, a végén meg már azt sem, hogy zöldbabfőzeléket evett. Inkább kelkáposztát mondott. Nem működik ez így, csóválta a fejét, beszéljük meg, mielőtt végleg elromlunk.

„Már megbeszéltük. Mit akarsz még ezen ragozni? A nagyapád ávós gyilkos volt, aki V.-ben addig kínozta a nagyanyámat, míg az a halálba menekült. Így most jó? Kihagytam valamit?”

„De hát ez leegyszerűsítése...”

„Ne kezd megint! Mondtam már, nem gondolom, hogy a te kezében volt a körömtépő fogó.”

Közelgett az ideje, hogy megtervezzék a tavaszi utat. Toszkána! Régi álmutakat akarták valóra váltani. Évek óta dédelgették a tervet. De most csak halogatták, hogy belevágjanak a részletek kidolgozásába, kibúvókat találtak („az olcsó szállások elkeltek”), míg végül röviden annyit mondtak, talán majd jövőre.

Donát már nem akart konkrétumokat megtudni a nagypapaféle „fájdalomterápiáról”. Olykor szégyenkezve így emlegette magában a bántalmazásokat. A televíziós munkát befejezték, így el is feledkezett róla, hogy a tévés kollégák révén megismert szakértőket nyúzta, nézzenek utána, maradt-e fenn valami a nagypapa ténykedéséről. Szinte semmit nem találtak. Aztán egyszer csak telefonált az egyik kutató, hogy egy eldugott kataszterben nyomra lelt. Annyi derült ki, hogy a nagypapa B.-ben fejtette ki elévülhetetlen (annak kellett volna lennie, gondolta Donát is) munkásságát.

Tehát nem V.-ben, sóhajtott megkönnyebbülten. Nem lehetett köze Tápay Borbála halálához. Donát arra gondolt, ezt mindenképpen el kell mondania Biankának. Aztán ahogy múlt az idő, egyre sorvadt benne ez a késztetés. Végül bekúszott az agyába a kérdés: minek. Min változtat ez?

Donát újjászervezte a filmklub programját. Felhagyott az önvizsgálat filmjeinek megvitatásával. Az *Álmodozások korát* nem vetítette. Úgy döntött: inkább horrorfilmes sorozatot indít. Annak örülni fognak a barátai is.

SIMONYI EMÖ, Sumo I., 1991; Sumo IV., 1990

SIMONYI EMŐ, Sumo VIII., 1991

SIMONYI EMŐ, Sumo VI., 1991

